

Kapak Konusu

Basra Körfezi Ülkeleri ve Türkiye

Ortadoğu Analiz
Kasım'10 Cilt 2 - Sayı 23

Türkiye'nin Basra Körfezi ülkelerinin gerek kamuoylarında gerek yönetimleri nezdinde şu an oldukça olumlu bir imajı var.

Kapak Konusu

→ Prof. Dr. Tayyar ARI
Uludağ Üniversitesi U.İ.B.

Yrd. Doç. Dr. Veysel AYHAN
ORSAM Basra Körfezi Ülkeleri Danışmanı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi U.İ.B.

BASRA KÖRFEZİ ÜLKELERİNİN TÜRKİYE'NİN ORTADOĞU'DAKİ ROLÜNE BAKIŞI

General View of the Gulf States on Turkey's Role in the Middle East

Abstract

It is remarkable that in spite of the fact that the gulf countries follow up Turkey's developments closely there is a significant lack on scientific research on the gulf states in Turkey. As a matter of fact dynamics in Turkey's foreign policy and her relations with the EU and the Middle East are of common interest to all gulf states. Hereby it can be stated that although the view on Turkey may vary from country to country, all gulf states share the hope to develop their bilateral relations with Turkey. Due to the limitation of this work with respect to its volume, we deem it appropriate to focus on Bahrain, Qatar and UAE's view on Turkey in an attempt to gain results on the macro level by a deductive reasoning on the micro level.

Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar, Türkiye'ye İran'ın bölgeye yönelik hegemonik amaçlarına karşı bir dayanak ve bir denge unsuru olarak bakmaktadır. Bu ülkeler İran'dan kaynaklanabilecek bir saldırı karşısında her şeyini kaybedebileceğini düşünmektedir.

Giriş

Basra Körfezi ülkeleri hakkında Türkiye'de ciddi kurumsal araştırmaların eksikliğine ve bu ülkelere olan ilginin yetersizliğine rağmen söz konusu bölge ülkelerinin Türkiye'deki gelişmeleri yakından takip ettikleri dikkati çekmektedir. Türk dış politikasının, Türkiye-AB ve Türkiye-Ortadoğu ilişkilerinin yapısını yakından takip eden bölge ülkelerinin Türkiye'ye bakışı ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, temelde ikili ilişkilerin geliştirilmesi yönünde bir beklenti içerisinde oldukları görülmektedir. Bu çalışmada, sayfa sınırlaması nedeniyle Basra Körfezi ülkelerinden yalnızca Bahreyn, Katar ve BAE'nin Türkiye bakışı üzerinde durularak, bir anlamda mikro düzeyden makro sonuçlara ulaşılması amaçlanmaktadır.

Bahreyn'deki Türkiye Algısı Ve Türk Dış Politikasına Bakış

1800'lü yılların başından itibaren İngiltere ile Basra Körfezi'nde yaşanan etki mücadelesinin merkez üstlerinden biri olan Bahreyn'in Türkiye'ye ve Türk dış politikasına bakışını birkaç başlık altında irdelemek mümkündür. Körfez ülkeleri içinde Türk vatandaşlarına vize muafiyeti tanıyan ülkelerin başında gelen Bahreyn'deki saha araştırmalarından elde ettiğimiz izlenim doğrultusunda Bahreyn dış politikasının öncelikleri arasında Irak sorunu, İran, Arap ülkeleri ve ABD ile ilişkiler ile Hizbullah ve Hamas'ın politikalarının Bahreyn ve Ortadoğu'daki dengelere etkisinin önemsendiği görülmektedir. Bu çerçevede Türkiye ile ilişkilerde de veya Türk dış politikasına bakışta bu parametrelerin belirleyici bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Bahreyn'in

öncelikli tehdit algılamalarına bakıldığında ülkedeki Şii nüfusun politizasyonu rejim tarafından ciddi bir istikrarsızlık unsuru olarak görülmektedir. Irak'taki rejim değişikliği ve Şii-ilerin iktidara gelmesi, İran'ın bölgesel gücünü ve etkisini genişletmesi ve son olarak Lübnan ve Yemen'deki Şii hareketlilik rejimin güvenlik kaygılarını derinleştirmiştir. Tüm bu güvenlik bakışlı dış politikasına bakışın Türkiye- Bahreyn ilişkilerinin algılanmasında da önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Bu kapsamda Al Ahbar al Haliç gazetesi yazarlarından Sayed Zehra Türkiye'nin Bahreyn'de oldukça önemli bir imaja sahip olduğunu belirtirken söz konusu olumlu imajının oluşmasında son dönemde Türkiye'nin Ortadoğu'da izlemiş olduğu politikalarından bağımsız olmadığını belirtmektedir. Körfezdeki güvenlik sorunları içerisinde Şii muhalif hareketlerin varlığına değinen Zehra İran'ın bu gruplarla ilişkisinin de önemsenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Irak'ın toprak bütünlüğünün bölgedeki tüm Arap ülkeleri açısından son derece önemli olduğuna dikkat çeken Zehra, Irak'ın parçalanmasının ciddi bir felaket senaryosu olarak görüldüğünü belirtmektedir. Tüm bu noktalardan hareketle Türkiye'nin hem İran'ın etkisini sınırlama, hem Irak sorunun çözümünde hem de sistem dışı hareketlerde bulunan radikal grupların sisteme girmesine katkı sağlamada önemli bir rol oynayabileceği vurgulanmaktadır. Zehra, Türkiye'nin Batı ile dengeli bir ilişki içinde olmasının bölgesel sorunların çözümünde bir avantaj olduğunu ifade etti.¹

Bahreyn Al Wasat gazetesi genel yayın yönetmeni Welid Noueihed ise Türkiye'nin olumlu

Kapak Konusu

Yoğun Şii nüfuslarına sahip Körfez ülkelerinin yönetimleri, Türkiye'yi İran'a karşı denge unsuru olarak görmek istiyor. Resimde, Bahreyn yönetiminin İran'a yakın olmakla suçladığı Şeyh İsa Kasım'a destek veren Bahreynli Şii göstericiler görülüyor.

bir imaja sahip olmasının nedenlerinin güvenlikten ziyade Türkiye'nin Arap-İsrail sorununda yaşanan krizlerde Arap kamuoyuna verdiği mesajların önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir. Ayrıca Filistin konusunda yalnızca hükümetin halkında düzenlediği eylemlerle konuya sahip çıkmasının Arap kamuoyunda ciddi bir karşılık bulduğuna dikkat çekilmektedir. Tüm bu gelişmelerin Bahreyn'deki Türkiye algısının oluşmasında önemli bir rol oynadığını belirten Nouihed'e göre Türkiye bölgesel sorunların çözümünde bölge ülkeleriyle birlikte hareket etmesi kamuoyundaki olumlu imajın güçlenmesine yol açmaktadır.²

Bahreyn Al Wasat gazetesinden Şii muhalefet liderlerinden Mansoor al-Jamri de Türkiye'nin genel anlamda bölge hem de Körfez ülkeleri için çok büyük bir öneme sahip bir ülkedir. Jamri diğer meslektaşlarından farklı olarak İran'ın bölge için bir tehdit olduğu yönündeki iddiaları gerçekçe görmediğini ve bölge ülkelerinin birlikte hareket etmesinin önemli olduğunu ifade etmiştir. Jamri'nin fikirleri Bahreyn'deki Şiiilerin Türkiye algısının anlaşılması açısından önemsenmek gerekir. Jamri'nin öncelikleri arasında İran'la ilişkiler ve Bahreyn'deki Şiiilerin sosyopolitik durumları olmakla birlikte örneğin Irak sorunu karşısında toprak bütünlüğünü savunması ve bu konuda Türkiye'nin yaklaşımını be-

Kapak Konusu

Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn vaktiyle Osmanlı egemenliğine girmedikleri için Türkiye'ye ilişkin bir olumsuz ortak tarih algılaması sorunu yoktur. Katar'daki El Thani ailesi ise 1916'ya kadar Osmanlı ile iyi münasebetlerini sürdürmüş ender iktidarlardan biridir.

nimsemesi önemlidir. Bununla birlikte Jamri'nin Türkiye'nin İran'a karşı bir denge unsuru olarak gösterilmesinden rahatsızlık hissettiği ve Bahreynli Şiilerin de Türkiye'nin bölgesel girişimlerini desteklediğini ifade etmektedir.³ Öte yandan Bahreyn Temsilciler Meclisi, Dışişleri Komitesi Başkanı Sunni asıllı Adel bin A. Rahman Al Maawdah ise Bahreyn'de Türkiye ile ilişkilere çok önem verildiğini, özellikle Sünni dünyasının ve Bahreynli Sünnilerin Türkiye'yi müttefik olarak gördüğünü ve bu ilişkilere stratejik bir değer atfettiğini belirtmesi dikkat çekicidir.⁴

Ancak Al Wasat gazetesinden gazeteci Ali el Şerifi ise Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğüne ilişkin politikasının oldukça kabul gördüğünü ve gerek Irak içindeki güçler tarafından gerekse Bahreynli entelektüeller tarafından bu politikanın desteklendiğini ifade etmiştir. Bahreyn'in içsel yapısı dolayısıyla İran'ın bu ülkede özellikle Sünni gruplar tarafından tehdit olarak görüldüğünü, Şiiler tarafından ise çok sevildiğini ifade eden Şerifi, bu durumun Bahreyn içindeki kırılma potansiyelini arttırdığını ifade etti. Tüm bunlara rağmen Bahreyn'li Şii ve Sünnilerin de Türkiye algısında mezhepsel farklılığın ciddi bir rol oynamadığını belirtmektedir.⁵

Bu bağlamda Bahreyn Temsilciler Meclisi Başkanı El Halife bin Ahmed el Dahrani'de Türkiye'nin Bahreyn'de çok sevildiğini ve ilişkilerin her alanda geliştirilmesinin oldukça önemsendiğini belirtmektedir. Uzun bir dönem Türkiye'nin bölge ile yeterince ilgilenmediğinden ifade eden Dahrani, son zamanlardaki artan ilgiden Bahreynliler olarak mutlu olduklarını ve Türkiye'ye çok önem verdiklerini ve dış politikasını dikkatle izlediklerini belirtmektedir. Türkiye'nin Batı ile de çok yakın ilişkileri olduğunun farkında olduklarını, Türkiye'nin bu tür ilişkilerinden rahatsız

olmadıklarını ve kendileriyle ilişkilerini geliştirirken bunlardan vaz geçmesini beklemediklerini ifade eden Dahrani, Bahreyn'le ilişkili olarak var olan diplomatik ve siyasi ilişkilerin çeşitlendirilmesinin, bu bağlamda hem ekonomik alanda hem de diğer alanlarda çok yönlü ilişkilerin geliştirilmesinin yollarının aranması gerektiğini ifade etmiştir.⁶

Eski Şura üyesi ve "Gulf Council for Foreign Relations" adlı araştırma merkezinin başkanı olan Şii asıllı Dr. Mansoor Al-Arayedh ise Türkiye-Bahreyn ilişkilerinin olumlu bir şekilde geliştiği, Bahreyn'in dış politikada Türkiye'yi örnek almaya çalıştığını; çünkü Türkiye'nin tüm ülkelerle dengeli bir ilişki içinde olmayı başardığını, bunu yaparken ilişkilerini de geliştirebildiğini belirtmektedir. Türkiye'nin iç politikada da farklı unsurlar arasında dengeli bir ilişki içinde olduğunu özellikle İslami kesimlerin sisteme katılımında başarılı olduğunu, bu konuda Türkiye'nin deneyimlerinden sadece Bahreyn'in değil tüm Arap ülkelerinin faydalanması gereken önemli deneyimler olduğunu ifade etti. Türkiye-İran ilişkilerinin olsun Türkiye-Suriye ilişkilerinin olsun, Türkiye'nin diğer ülkelerle ilişkilerine paralel bir şekilde gelişmeye devam ettiğini ve bunu bir Bahreynli olarak olumlu bulduklarını ifade etmiştir.⁷

Toparlayacak olursak Türkiye-Bahreyn ilişkilerinin son dönemde ciddi bir şekilde gelişme gösterdiğini, Bahreynlilerin Türk dış politikasına bakışlarında geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında önemli bir değişim geçirdiğini ve Türkiye'nin bölgesel politikalarda dikkate alınması gereken bir aktör olarak görüldüğünü ifade etmek gerekir. Bahreyn, diğer komşu rejimlerden farklı olarak mezhepsel gerginliğin en üst düzeylerde yaşandığı bir ülke olmasına karşın hem Şii hem de

Kapak Konusu

Katar'ın Ortadoğu'da izlediği aktif siyasetin Türkiye'nin çizgisiyle paralel olması, ikili ilişkilerin güçlenmesini kolaylaştırıyor. Resimde Katar Emiri'nin Lübnan ziyaretinde kendisine teşekkür eden Şii aileler görülüyor.

Sünni kesimin Türkiye algısının olumlu olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye'nin Filistin sorunu başta olmak üzere, Irak konusundaki politikaları, İran ve Suriye ile ilişkiler ve son olarak Körfez İşbirliği Konseyi ile kurduğu diyalogun tüm Bahreynlilerin Türk dış politikasını olumlu şekilde desteklemesinde rol oynadığı görülmektedir.

Katar'daki Türkiye Algısı Ve Türkiye İle İlişkilere Bakış

Bölgenin ekonomik olarak en gelişmiş ülkelerinden biri olan Katar Ortadoğu'da izlemiş olduğu denge siyasetiyle dikkatleri üzerine çekmeyi başarmış bir ülkedir. Doğalgaz itibarıyla dünyanın

üçüncü büyük rezervine sahip olan Katar'da kişi başına düşen milli gelir 20 bin dolarların üzerindedir. Türkiye'de de temsilciliği bulunan Al Jazeera gibi hem Arap hem de dünya kamuoyunda önemli bir etkiye sahip olan bir kanalın doğrudan yönetim tarafından finanse edilmesi Katar'ın çok yönlü dış politikasına bir örnek teşkil etmektedir. Bir yandan ülkesinde Amerikan askeri üslerine yer verirken diğer yandan da İran ve Hamas gibi aktörlerle iyi diyalog kurma çabası Katar'ın bölgesel dengelerde önemini artırmaktadır.

1 milyar doların üstünde dış ticaretimizin bulunduğu ve yaklaşık 8 milyar dolarlık Türk ya-

Kapak Konusu

Türkiye-Bahreyn ilişkilerinin son dönemde ciddi bir şekilde gelişme gösterdiğini, Bahreynlilerin Türk dış politikasına bakışlarında önemli bir değişim yaşandığını ve Türkiye'nin bölgesel politikalarda dikkate alınması gereken bir aktör olarak görüldüğünü ifade etmek gerekir.

tırımcılara iş imkanı sağlayan Katar'daki Türkiye algısının oluşmasında rol oynayan bir diğer unsur ise Katar'ın çok yönlü dış politika anlayışıdır. Katar'ın ekonomik gücünün giderek artması ile zaten önemli bir ekonomik merkez haline gelmesi, aynı zamanda Katar'ın Körfez bölgesinde hem bir medya merkezi hem de bir kültür merkezi olarak öne çıkmasına yol açmaktadır. Katar'ın dengeli bir politika izlemesinin hem bu niteliğinden hem de İran'a yakın olması, Arap ülkeleriyle yoğun temasının bulunması ve güvenlik ve benzeri nedenlerle ABD ile de yakın ilişkiler içinde olmasından kaynaklandığını ifade dilmektedir. Türkiye'de söz konusu denklemde önemli bir aktör olarak görülmektedir.

Bu çerçevede Katar'daki Türkiye algısının oluşmasında farklı bazı unsurların belirleyici bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Bunlardan birincisi tarihsel ilişkilerdir. Nitekim 1916 yılına kadar Osmanlı askerlerine ev sahipliği yapan Katar ile tarihten gelen sorunların bulunmayışı Türkiye-Katar ilişkilerinin toplumsal düzeyde geliştirilmesinde olumlu bir katkı sağlamaktadır. İki ülke ilişkilerini etkileyen bir diğer unsur ise son dönemde bölgede yaşanan sorunlar ve Türkiye'nin bu sorunlar karşısında izlediği politikalardır. Bunların başında ise Filistin sorunu ve İran'la ilişkiler gelmektedir. 2009 başındaki Gazze Savaşı sırasında Türkiye'nin izlemiş olduğu dış politika, ardından gene Filistin sorunu bağlamında Davos olayları sonrası Türkiye'nin Katar'daki imajının en üst noktaya ulaştığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla Katar'daki Türkiye imajının oluşmasında Filistin sorunu karşısında izlenen dış politikanın birincil derecede en azından kamuoyu algısının oluşmasında rol oynadığı ifade edilmektedir.

Bu bağlamda Dr. Liga Mekki ile yapılan görüş-

mede Türkiye-Katar ilişkilerinin gelişmesinde öne çıkan vurgu Türkiye'nin dengeleyici rolü olmuştur. Bölgedeki güç boşluğundan söz eden Mekki'ye göre ABD'nin burada uzun süre kalamayacağına göre bölgedeki güç boşluğunun bir şekilde doldurulacağını ancak bunun Türkiye tarafından doldurulmasının Katarlılar tarafından istendiği ifade edilmiştir. Türkiye bölgesel politikalarında tarafların hiçbirisini dışlamamaya özen göstermesinin çok ilginç bulunduğunu belirten Dr. Mekki, bunu bölgede bir başka ülkenin yapamadığını zira bölge ülkelerinin mutlaka birbirleriyle bir sorunları olduğunu ve bir çok konuda ortak bir politika ve konuşma zemini bulamadıklarını, bunu en iyi yapanın Türkiye olduğuna ifade etmektedir. Bu olgulardan hareket edildiğinde Katar'ın Türkiye ile iyi ilişkiler geliştirmek istediğinin doğal bir olgu olduğunu belirtmektedir. Irak'ın toprak bütünlüğünü destekleyen Türkiye'nin bu politikasının Katar'da çok ilgi uyandırdığını ve desteklendiğini ifade eden Mekki, Türkiye'nin zaten Sunni gruplar arasında çok popüler olduğunu dolayısıyla tüm taraflara yönelik çok yönlü ilişkilerini geliştirmesinin çok yararlı olarak görüldüğünü belirtmektedir.⁸

Türkiye-Katar ilişkilerine yönelik olarak sağlıktan, eğitime, siyasetten ekonomiye, kültürel ilişkiden entelektüel ve akademik ilişkiye kadar her alanda işbirliğinin geliştirilebileceğini Türkiye'de bütün tarafların katılımıyla gerçekleştirilecek toplantıların daha sık yapılmasının gerekliliğine değinen Mekki, bunun bölge halkının ve etkili aktörlerin Türkiye'yi daha yakından tanınmasına yol açacağını ifade etmektedir. Ayrıca Türkiye'nin bölgede daha etkili rol almasının yalnızca Katar değil tüm bölge halkı tarafından arzu edildiğini ve artık hiç bir aktörün Türkiye'nin bu denli etkili olmaya çalışmasını geçmiş imparatorluk dön-

Kapak Konusu

mine geri dönme isteği olarak yorumlamadığını ifade etmesi dikkat çekicidir.

Türkiye'nin Katar'daki imajına yönelik olarak El Arab gazetesinden ve yönetime yakın isimlerden Abdulaziz el Mahmut da Türkiye'nin Körfez ülkeleri açısından kabul edilebilir tek ülke konusunda olduğunu, gelinen noktada Türkiye'nin bölgesel bazı sorunların çözümünde askeri güç dahi kullansa hiçbir ülkenin buna karşı çıkmayacağını, Türkiye'nin iyi niyetli ve samimi politikalarından artık kimsenin kuşku duymadığını ileri sürmektedir. Ancak bu noktada Katar'daki Türkiye algısının oluşmasında Türkiye'nin İran karşısında dengeleyici bir ülke olarak görülmesinin etkili olduğu belirtmek gerekir. Dolayısıyla kamuoyundan farklı olarak yönetimde ve yönetime yakın kanaat önderlerinde güvenlik temelli bir Türkiye algısının olduğu görülmektedir.⁹

Gulf Times gazetesinden Filistin asıllı gazeteci Aiman Abboushi de Türkiye'nin Avrupa ülkeleri ve ABD ile ilişkilerinin Katar'da olumsuz bir şekilde algılanmadığını, Katar'ın da içerisinde yer aldığı Körfez ülkelerinin de ABD ile yoğun güvenlik ilişkilerinin bulunduğunu ve bir anlamda Türkiye ile ilişkilerde de bu unsurun belli ölçülerde rol oynadığı ifade etmektedir.¹⁰ El Cezire'den Jasim el Azzawi ise Körfez'de Türkiye'nin algılanışına ilişkin farklı algılamaların söz konusu olduğunu ancak Filistin sorunu karşısında izlediği politikardan sonra inanılmaz olumlu bir atmosferin doğduğunu ve Türkiye'nin son girişimlerinin prestijini en üst seviyeye çıkardığını ifade etmektedir. Körfez ülkelerinde İran'ın bir tehdit unsuru olarak görüldüğünü belirten Azzawi'ye göre söz konusu ülkeler Türkiye'yi bir denge unsuru olarak algılamakta ve önemsenmektedir. Güvenlik temelli algıdan hareket eden Körfez ülkeleri ilişkilere stratejik bir derinlik kazandırmak istedikleri ifade edilmektedir. Nitekim, El Cezire Genel Yayın Yönetmeni Wadah Khanfar'da Türkiye'nin bölgede etkin bir güç haline geldiğini ve rolünün bölgede önemsendiğini ifade ederken özellikle Türkiye'nin İran karşısında Körfez ülkelerinde bir denge unsuru olarak görüldüğünü belirtmesi dikkat çekicidir.¹¹

Katar'ın Türkiye ile ilişkilerini geliştirme isteği-

nin en önemli nedenlerinden birinin söz konusu ülkenin sahip olduğu tehdit algılaması olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kamuoyu bağlamında düşünüldüğünde ise Türkiye'nin Filistin politikasında izlediği dış politikanın olumlu bir Türkiye imajına sahip olunmasında etkili olduğunu ifade etmek gerekir. Ayrıca tüm Arap ülkelerinde olduğu gibi Katar'da da gösterilen dizilerin Türkiye algısının oluşmasında önemli bir role sahip olduğunu belirtmek gerekir. Rejim açısından bakıldığında ise Katarlıların Türkiye ile ilişkileri geliştirmek istediğinin oldukça rasyonel dayanaklara sahip olduğu görülmektedir. Katarlı bir yetkilinin ifade ettiği üzere "Körfez ülkeleri hem nüfus hem de coğrafi olarak oldukça küçük ülkelerdir ve kendilerini savunacak güçten yoksundurlar. Buralara birkaç bombanın düşmesi tüm ekonomik gelişmelerin durmasına ve siyasi istikrarın dağılmasına yol açabilir. Bu yüzden oldukça hassas bir dış politika izlemek gerekir."

Tüm bunlara rağmen Katarlı entelektüellerin bir kısmında Türkiye ile ilişkiler konusunda bazı çekincelerin olduğunu ifade etmek gerekir. Söz konusu çekinceler "Türkiye'nin AB'ye üye olmasıyla Ortadoğu'dan kopacağı ve bölgeye olan ilgisinin geçici olup olmadığı; Türkiye'nin Ortadoğu ile ilişkilerini güçlendirmesinin temel nedeninin AB karşısında elini güçlendirmek anlamına gelip gelmediği; Türkiye'nin Hamas'a yakınlığı ile seküler bir Türkiye portresinin nasıl yan yana geldiği; ve son olarak da Türkiye'nin AKP'den sonra Ortadoğu politikasındaki bu değişimin devam edip etmeyeceği" yönündedir.

BAE'nin Türkiye Algısı Ve Türkiye İle İlişkilere Bakışı

Körfez'de İngiliz etki alanı içerisine giren ilk ülkelerden biri olan BAE, kendi içerisinde 7 ayrı Emirliğin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Federal bir şekilde örgütlenmesine karşın Emirliklerin sahip olduğu yetkiler göz önüne alındığında ülkenin daha ziyade Konfederal bir sistemde örgütlendiği görülmektedir. Bu durum her Emirliğin farklı bir dış politika ile tehdit algısına sahip olmasına yol açtığını belirtmek gerekir. BAE'de uzunca bir dönem siyasi ve ekonomik etkinlik

Özellikle Körfez İşbirliği Konseyi ile geliştirilen stratejik işbirliği sürecinde Türkiye İran'ın denetimi altında olan ve statüsü tartışmalı olan üç adanın Birleşik Arap Emirlikleri'ne ait olduğu tezini dolaylı olarak kabul ettiği görülmektedir.

Abu Dabi ile Dubai Emirliğinin elinde olmasına karşın son yıllarda Dubai'de yaşanan ekonomik krizler Emirliğin siyasal anlamda yürütücü konumunda olan Abu Dabi'nin ekonomik üstünlüğü de ele geçirmesi sürecini hızlandırdığı görülmektedir. Bu durum doğal olarak Türkiye ile ilişkilere de farklı anlamlar yüklenmesini beraberinde getirmektedir.

Türkiye'nin yaklaşık 10 milyar dolarlık yatırımın bulunduğu BAE ile ilişkiler hem ikili hem de çok taraflı örgütler düzeyinde olumlu yönde ilerleme kaydettiğini belirtmek gerekir. Özellikle Körfez İşbirliği Konseyi(KİK) ile geliştirilen stratejik işbirliği sürecinde Türkiye İran'ın denetimi altında olan ve statüsü tartışmalı olan üç adanın BAE'e ait olduğu tezini dolaylı olarak kabul ettiği görülmektedir. 2008 yılında yaklaşık 9 milyar dolara ulaşan Türkiye ile BAE arasındaki dış ticaretin yanı sıra 2009 yılı itibariyle 6 milyar dolar inşaat sektöründe yatırım olduğu dile getirilmektedir.¹²

Türkiye-BAE arasındaki ilişkiler ekonomiden güvenliğe birçok alanda hızlı bir gelişme göstermektedir. Bu bağlamda BAE'nin Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine attığı önem temel nedenleri arasında Türkiye'nin gelişen bir inşaat sektörüne sahip olmasının da etkisi vardır. Ancak bu noktada ciddi bir ayrıma dikkat çekmek yerinde olacaktır. Yukarı da vurgulandığı üzere Emirliklerin dış politika ve güvenlik tanımlamaları birbirinden farklılık göstermektedir. Emirlik içinde ikinci büyük ekonomik kapasiteye sahip olan Dubai'nin dış politikaya bakışını belirleyen olgu ekonomik çıkarlar iken, zengin hammadde kaynaklarının yaklaşık %96'sının bulunduğu Abu Dabi'nin ise güvenlik politikalarıdır. Bu çerçevede Emirliğin yönetim merkezi olan Abu Dabi'nin İran ve nükleer programından kaynaklanan ciddi güvenlik sorunları bulunurken, Dubai ise İran'la

ticaretin geliştirilmesine ayrı bir önem verdiği görülmektedir. Dolayısıyla BAE'deki Türkiye algısının oluşmasında iki önemli faktörün rol oynadığı görülmektedir. Birincisi Türkiye'nin sektörel düzeyde gelişen bir ekonomi ve teknolojik alt yapıya sahip olması ikincisi ise güvenlik alanında Körfez'deki istikrarsızlık unsuru olarak görülen aktör ve girişimlere karşı dengeleyici bir ülke olmasıdır.

Nitekim, Gulf Research Center danışmanlarından Mustafa Alani de Türkiye'nin tüm Körfezde olduğu gibi BAE'de de olumlu bir imaja sahip olduğundan ifade ederken aynı zamanda Türkiye'nin bölgede İran'ın etkisini dengeleyecek önemli bir güç olarak görüldüğüne de dikkat çekmektedir. Alani'ye göre Türkiye, Müslüman bir ülke olarak bölgede etkin bir oyuncu olarak yer almalı ve İran'ın etki alanını sınırlandırmalıdır. Alani, bölge ülkelerinin özellikle Irak'ın toprak bütünlüğüne önem verdiğini ve Türkiye'nin bu konudaki girişimlerini desteklediklerini belirtmektedir. Bununla birlikte Körfez ülkeleriyle ilişkilerinin oldukça düşük düzeyde seyretmesinin dikkat çekici olduğunu ifade eden Alani, Türkiye'nin bölgede İran kadar etkili olmamasını bir eksiklik olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Bunda uzun yıllar bölgeden uzak kalmasının etkilerinin de önemli olduğuna dikkat çeken Alani'ye Körfez bölgesinde Türk etkisinin İran etkisinden daha fazla kabul görmektedir. Bunda Sünni olmasının ve daha ılımlı olmasının önemli olduğunu ayrıca bölge ülkeleriyle Türkiye arasında ideolojik ve sekteryan sorunların olmamasının da bir avantaj olduğu ileri sürülmektedir. Alani Türkiye'nin Filistin sorununda izlediği siyasetin bölgedeki itibarını yükselttiğini ve bunun sürmesinin önemli olduğunu belirtmektedir.¹³

Kapak Konusu

BAE'deki bir diğer kaygı ise bir gün ABD ile İran uzlaşmasıdır. Söz konusu olası uzlaşmanın hem Körfez'deki Arap rejimleri hem de Türkiye'nin aleyhine olduğunu ileri süren BAE'deki bazı uzmanlara göre iki taraf da bu konuda aynı noktada bulunmaktadır.

Diğer yandan BAE'nin Türkiye algısının toplumsal düzeyde değişmesinde bu ülkelerde gösterilen Türk dizilerinin önemine dikkat çeken MBC'de yazı işleri müdürü Nabeel Al Khatib ise bu yöndeki çalışmaların sürmesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Khatip'e göre BAE'nin olumlu Türkiye algısında rol oynayan etmenlerin başında Türk dizileri, Filistin sorununda oynadığı rol ve son olarak İran karşısında dengeleyici bir güç olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁴

Bu bağlamda BAE'nin Filistin sorununa bakışının diğer Körfez ülkelerinden kısmi düzeyde farklılaştığını belirtmek gerekir. Bir yandan Türkiye'nin Filistin politikasında oynadığı rol övgü ile karşılanırken diğer yandan bu rolün İran ve Hamas gibi Arap rejimleri üzerinde yıkıcı etkileri olan aktörlerin hareket alanını sınırlandırma olarak görüldüğünü belirtmek gerekir. Zira, BAE'de bazı kanaat önderlerine göre İran Ortadoğu'daki radikal grupları kullanarak Körfez ülkelerindeki istikrarı olumsuz etkilemektedir. Abu Dabi'de Türkiye bu aktörler üzerinde etkisini genişlettikçe Tahran'dan kaynaklanan istikrarsızlık unsurlarının da zayıflayacağına dair bir algı bulunmaktadır. Özellikle Şii İran'a karşı Sünni Türkiye'nin bir denge unsuru olarak kabul edildiği ifade edilmektedir. Bunda daha ılımlı olmasının ve bölgeyle ilişkilerinde egemenlik kurmaktan ziyade işbirliğini öne çıkarmasının ve daha ılımlı bir politika izlemesinin önemine dikkat çekilmektedir. Abu Dabi Rasul Hayma ile birlikte 3 adalar sorununa oldukça ciddi yaklaşmaktadır. Türkiye'nin bu konudaki söylemleri Abu Dabi'de memnuniyetle karşılanmaktadır.

Diğer yandan Dubai ise bölge ülkeleriyle ilişkilere ticari yönden yaklaşmaktadır. Dubai'de yaklaşık 400 bin İranlı ticari faaliyetlerde bu-

lunmaktadır. Dubai limanında her gün yüzlerce küçük tonajlı gemilerle İran'a ticari nitelikte mallar taşınmaktadır. Ancak 2009 yılında meydana gelen uluslararası krizin de etkisiyle Dubai'deki ekonomik durum birden bire ters yüz olmaya başladı. Bu süreç bir süre sonra Abu Dabi'nin Dubai'deki yarım kalan yatırımlar dahil olmak üzere Dubai'deki firmaların önemli bir kısmını satın almasıyla sonuçlandı. Böylelikle Dubai'nin İran'la olan ticari ilişkilerine ciddi bir çekidüzen verilmeye süreci de başlamış oldu. Nitekim, BAE Merkez Bankası, Türkiye'nin veto oyunu kullandığı Güvenlik Konseyi'nin son yaptırım kararının ardından Dubai'li şirketlerin İran'la iş yapması yasaklanması ve karara uyacaklarını ilan etmesi dikkat çekicidir. Ayrıca BAE İran tehdidi dolayısıyla yaklaşık 40 milyar dolarlık bir silah alımı gerçekleştirmek için ABD yönetimiyle son pazarlıklarını sürdürmektedir.¹⁵

BAE'deki bir diğer kaygı ise bir gün ABD ile İran uzlaşmasıdır. Böyle bir olasılık karşısında BAE'nin bedel ödeyen taraf olmak istemediği belirtilmektedir. Söz konusu olası uzlaşmanın hem Körfez'deki Arap rejimleri hem de Türkiye'nin aleyhine olduğunu ileri süren BAE'deki bazı uzmanlara göre iki taraf da bu konuda aynı noktada bulunmaktadır. Diğer bir deyişle ABD kendi çıkarları gereği İran'ın bölgede gücünü artırmasını kabul ederse bundan hem Körfez'deki Arap ülkeleri hem de Türkiye ciddi şekilde zarar görecektir. Dolayısıyla her iki taraf arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine dönük çapaların stratejik çıkarlar gereği olduğuna dair bir bakış bulunmaktadır.

Sonuç

Çalışmamızda dikkate aldığımız Bahreyn, Katar

Kapak Konusu

ve BAE, Körfez bölgesinin İran ve Irak dışında kalan Körfez ülkelerinin temel sosyal, ekonomik ve politik yapısını yansıtan diğer üç ülkesidir. Bu ülkelerdeki Türkiye imajı, aslında Kuveyt ve Umman'dan aşırı ölçülerde farklılık göstermese de yine de kendilerine özgü farklılıklar içermektedir. Özellikle tehdit algılamaları bazı açılardan aynı da olsa tehdidin kaynağını oluşturan kaygıların farklı olduğu görülmektedir. Örneğin, Kuveyt'i endişelendiren birinci derecede Irak'taki gelişmeler, ikinci derecede ise İran'daki gelişmelerdir. Oysa nüfusunun yüzde 60'dan fazlasını Şiilerin oluşturduğu Bahreyn ile ülke toprağının bir kısmı İran tarafından 1972'den beri işgal altında bulunan BAE'nin Tahran'a bakışlarında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Söz konusu bu iki ülkeden Bahreyn mezhepsel nedenlerle ve sık sık İran'ın Bahreyn'i kendine ait olduğunu iddia etmesinden kaynaklanan ülkesel nedenlerle İran'ı en önemli dış tehdit olarak değerlendirmektedir. BAE ise bir kısım toprakları İran'ın işgali altında bulursa da İran, BAE'nin birinci ticaret ortağı olma özelliğini korumaktadır.

Bu ülkelerden Katar'ın dış politikası ise daha çok bölgesel sorunlarda aktif olma, mümkün olduğunca komşu ülkelerle sorun yaşamama ilkesine dayanmakta ve bir takım kaygılarla İran'a yakın olma ama ABD'den de uzak durmama ilkesine dayalı hassas bir denge politikası izlemektedir. Her üç ülke de Türkiye'ye İran'ın bölgeye yönelik hegemonik amaçlarına karşı bir dayanak ve bir denge unsuru olarak bakmaktadır. İran'dan kaynaklanabilecek bir saldırı karşısında her şeyini kaybedebileceğini düşünen bu üç ülkenin insanları Türkiye'yle yakınlaşma çabasını sürdürmektedir. Ayrıca bu ülkelerden Katar dışındaki iki ülkenin Osmanlı egemenliğine girmedikleri için tarihe bakış açıları oldukça olumlu olup Türkiye ile ilişkilerinde herhangi bir olumsuz ön yargıya sahip bulunmuyorlar. Katar'daki El Thani ailesi ise 1916'ya kadar Osmanlı ile iyi münasebetlerini sürdürmüş ender iktidarlardan biridir. Bu bağlamda Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerinin olumlu bir alt yapıya sahip olduğunu ve tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar avantajlı bir konuma sahip olduğunu söyleyebiliriz. ■

- 1 Sayed Zahra, Mülakat, 21.01.2009, Manama, Bahreyn.
- 2 Walid Noueihed, Mülakat, 22.01.2009, Manama, Bahreyn.
- 3 Mansoor Al Jamri, Mülakat, 22.01.2009, Manama, Bahreyn.
- 4 Adel bin A. Rahman Al Maawdah, Mülakat, 22.01.2009, Manama, Bahreyn.
- 5 Ali El Şerifi, Mülakat, 21.01.2009, Manama, Bahreyn.
- 6 Halife bin Ahmed el Dahrani, Mülakat, 25.01.2009, Manama, Bahreyn.
- 7 Mansoor Al-Arayedh, Mülakat, 24.01.2009, Manama, Bahreyn.
- 8 Liga Mekki, Mülakat, 26.01.2009, Doha, Katar.
- 9 Abdulaziz I. Al Mahmud, Mülakat, 27.01.2009, Katar.
- 10 Aiman Abboushi, Mülakat, 27.01.2009, Katar.
- 11 Jasim el Azzawi, Mülakat, 29.01.2009, Katar; Wadah Khanfar, Mülakat, 29.01.2009, Katar.
- 12 Dubai'daki Türk Konsolosluğu verileri.
- 13 Mustafa Alani, Mülakat, 03.02.2009, Dubai.
- 14 Nabeel Al Khatib, Mülakat, 05.02.2009, Dubai.
- 15 İbrahim Karagül, "Bu Deliliğin Sonu Nereye", 22.09.2010, *Yeni Şafak Gazetesi*, <http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/?t=22.09.2010&y=IbrahimKaragul>

DİPNOTLAR